

Sabahattin Ali ve Nihal Atsız Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme: “Esirler” ve “Bozkurtların Ölümü” Eserlerinde Kür Şad

A Comparative Study on Sabahattin Ali and Nihal Atsız: Kür Şad in the Works “Esirler” and “Bozkurtların Ölümü”

Sevim KARABELA ŞERMET

Geliş: 09.11.2024 | Kabul: 23.12.2024

Öz: İki veya ikiden fazla eseri/yazarı/temayı/türü ve daha pek çok olguyu karşılaştıran ve karşılaştırmalı edebiyat sınırları içinde yer alan çalışmalar edebî esere değer biçmenin bir başka söyleme şeklini oluşturmaktadır. Sabahattin Ali'nin Esirler oyunu ve Nihal Atsız'ın Bozkurtların Ölümü romanı farklı iki edebî türde yazılmış eserler olmakla birlikte aynı tarihi karakter Kür Şad'ı konu almaları sebebiyle karşılaştırmalı edebiyat bilimi çerçevesinde incelenebilecek eserlerdir. Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının iki önemli ismi olan Sabahattin Ali ve Nihal Atsız ismini bir araya getiren olgu edebî ve siyasi yaşamları itibarıyla birbirinden etkilenmiş, sözcüsü oldukları siyasi söylem dolayısı ile yolları ayrılmış iki Türk aydını olmalarıdır. Söz konusu eserler; olay örgüleri, zaman, mekân ve kişiler açısından karşılaştırılmakla birlikte çalışmanın esas hedefi iki eserdeki iki Kür Şad karakterinin karşılaştırılmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Karşılaştırmalı edebiyat, Sabahattin Ali, Esirler, Nihal Atsız, Bozkurtların Ölümü.

Abstract: Studies that compare two or more works/authors/themes/genres and many other facts and are within the boundaries of comparative literature constitute another way of expressing the value of a literary work. Sabahattin Ali's play Esirler and Nihal Atsız's novel Bozkurtların Ölümü are works written in two different literary genres, but they can be examined within the framework of comparative literature science because they are about the same historical character Kür Şad. The fact that brings together the names of Sabahattin Ali and Nihal Atsız, two important names of the Turkish literature

✉ Doç. Dr., Sinop Üniversitesi

Türkiye | ssermet@sinop.edu.tr

Citation: Karabela Şermet, S. (2024). Sabahattin Ali ve Nihal Atsız üzerine karşılaştırmalı bir inceleme: “Esirler” ve “bozkurtların ölümü” eserlerinde Kür Şad. *Kesit Akademi Dergisi*, 10 (41), 498-527.

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by İntihal.net. Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license.

of the Republican period, is that they are two Turkish intellectuals who were influenced by each other in terms of their literary and political lives and whose paths were separated due to the political discourse they spoke for. Although the works in question are compared in terms of plots, time, place and characters, the main goal of the study is to compare the two characters of Kür Şad in the two works.

Keywords: Comparative Literature, Sabahattin Ali, Esirler, Nihal Atsız, Bozkurtların Ölümü.

Giriş

Karşılaştırmalı edebiyat isimlendirmesinin içinde yer alan karşılaştırma ifadesi yaşamın her alanında kullanılan ve bütün bilim dallarını da kapsayan genel bir ifadedir. Bütün bilim dallarının kullandığı ve gündelik yaşamın işlevsel isimlendirmelerinden biri olan “karşılaştırma” ile bütün insanlığın söz estetiği bağlamında zirvesi olan “edebiyat” disiplininin bir araya gelmesi edebî eserlere değer ve kıymet kazandırmanın bir başka söyleme biçimidir. Karşılaştırma yapmak birtakım değerler yüklemek suretiyle yargılara ulaşmak olduğundan karşılaştırılan iki unsur arasında birinin diğerine oranla değeri ortaya konulmaktadır. Doğal olarak karşılaştırma fikri tenkit fikri ile içiçe bir seyir izlemektedir.

Edebiyatın güzel sanatların bir dalı olmasından bilim olma yolculuğuna giden aşamada farklı bilim dallarından esin alarak üretilmiş olan karşılaştırmalı edebiyat çok geniş bir araştırma alanı için kullanılmaktadır. Bu alana farklı bilim insanlarının yaklaşımı da farklıdır. Mukayese kavramına şüphe ile yaklaşan Wellek ve Warren’a göre mukayese bütün bilim dallarının ortak paydası olduğu için mukayeseli deyiimi güçlükler yaratmıştır: “Mukayese bütün tenkit çeşitleri ve bilim dallarında kullanılan bir metottur ve hiçbir şekilde edebî incelemenin kendine mahsus usullerini açıklamada yeterli değildir.” (Wellek ve Warren, 1983: 55) Rousseau ve Pichois değerlendirmesinde: “Karşılaştırmalı Edebiyat edebiyat tarihi ve siyasal ekonomi deyimleri kadar konuşmuş ve bir o kadar da gerekli bir anlatım tarzıdır.” (Rousseau ve Pichois, 1994: 17) demektedir. Ulağlı (2018: 154) ise karşılaştırmalı edebiyat kuramı ortaya atıldığı andan itibaren kendisini bir alan sorgulamasının içinde bulduğunu ifade eder. İnci Enginün *Mukayeseli Edebiyat*

adlı eserin önsözünde mukayeseli edebiyat kavramına bir açıklama getirerek mukayesenin farklı iki kültürün etkileşimi söz konusu olduğunda gerçekleşebileceğini söylemektedir. Ona göre: “Milli edebiyat içindeki farklı dönemler ve farklı görüşlerin incelenmesi, mukayeseli edebiyat içinde yer alamaz.” (Enginün, 1999: 8) Karşılaştırmalı edebiyat tanımı zaman içerisinde anlam değişmelerine ve genişlemelerine maruz kalmış farklı ya da aynı kültürdeki eserlerin karşılaştırmasını aşarak farklı disiplinleri de içine almak suretiyle bir dönüşüm yaşamıştır. “Önceleri iki farklı edebiyatın ya da kültürün karşılaştırması şeklinde nitelenen karşılaştırmalı edebiyat kavramı, artık disiplinler arası bir alan olarak edebiyatın psikoloji, sosyoloji felsefe tarih resim müzik fotoğraf vd. güzel sanatlarla ilişkilerini güçlendirmektedir. (Kefeli, 2006: 337)

Literatür bilgisinden anlaşıldığı üzere karşılaştırmalı edebiyat tanımları çeşitlilik arz etmektedir. Kavram ister ulus edebiyatları ister ulus dışı iki eser üzerinden gerçekleştirilsin karşılaştırılan öğeler açısından oldukça zengindir. Ulus edebiyatları veya ulus dışı edebiyatlarda her unsur karşılaştırılabilir. Edebiyat dönemleri, edebî akımlar, edebî türler birbiri ile karşılaştırılmak suretiyle benzerlik ve farklılıklar tespit edilebilir. Edebî şahsiyetlerden başlamak suretiyle edebî eserler birbirleri ile karşılaştırılabilir. Karşılaştırma bir taraftan benzerlikler ve yakınlıkları ele alırken öte taraftan farklılıkları da belirlemektedir.

Sabahattin Ali’nin 1936’da yayımlanan *Esirler* oyunu ile Nihal Atsız’ın 1946’da yayımlanan *Bozkurtların Ölümü* romanı farklı iki edebî tür olmakla birlikte aynı tarihî kişiyi eserlerine konu almaları yönü ile karşılaştırmaya değer eserlerdir. *Esirler* eserindeki oyun kişisi ile *Bozkurtların Ölümü* eserindeki roman kişisi Kür Şad aynı tarihî kişidir. Sabahattin Ali ve Nihal Atsız’ın eserlerinde hayat bulan Kür Şad kişisi karşılaştırmalı olarak incelenebilecek özelliklere sahiptir. Öncelikle her iki eser olay örgüsü, mekân, zaman unsuru açısından incelendikten sonra hem oyun kişisi ve hem de roman kişisi olan Kür Şad’ın benzerlikleri ve farklılıkları değerlendirilerek yazarlarının birbirlerini etkileyip etkilemedikleri üzerinde durulacaktır.

Tarihte Kür Şad ve başarısız ihtilal girişimine anlam atfı geniş çevrelerde kabul görmüş hem edebî hem tarihî eserlere konu olmuş, tarih ve edebiyat alanında eser üretimine ilham vermiştir. Sabahattin Ali ile Nihal Atsız arasındaki edebî etkileşimin yalnızca bir yönüne işaret etmekte olan *Esirler* ile *Bozkurtların Ölümü* adlı eserlerin oluşum süreci edebiyat tarihi açısından değerlidir. Sabahattin Ali ile Nihal Atsız aynı tarihsel dönemi ele almışlar ve eseri tarihî karakter Kür Şad üzerine kurgulamışlardır. Bunun sebebi de her iki yazarın arasında edebî ve siyasi etkileşim olmasıdır.

Türk tarihinde Sabahattin Ali, Nihal Atsız etkileşimi günümüze kadar sadece bilimsel yayınlarda değil sosyal yaşamda da polemik konusu olagelmıştır. Bu polemige istikamet veren anlayış Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyete değişen Türkçülük politikaları bağlamında irdelenebilir. Hasan Çolak "*Sabahattin Ali - Nihal Atsız Davası: İkinci Dünya Savaşı Esnasındaki Türk Dış Politikası'nın İç Politikaya Etkileri Üzerine Bir İnceleme*" adlı yayımlanmamış yüksek lisans tezinde Sabahattin Ali-Nihal Atsız Davası olarak tarihe not düşülen davayı İkinci Dünya Savaşı sürecinde izlenen dış politikanın savaşın sonuna doğru nihai olarak değişmesiyle ortaya çıkan iç hesaplaşmalardan biri (Çolak, 2012) olarak değerlendirmektedir.

Sabahattin Ali'ye *Esirler* oyununun konusunu Nihal Atsız'ın önerdiği bilinmekte ve bu bilgi bazı kaynaklarda yer almaktadır. Ancak bu kaynaklar genel olarak Nihal Atsız kaynaklarıdır. Sabahattin Ali'ye dair kaynaklarda böyle bir bilgi mevcut değildir. Nihal Atsız Sabahattin Ali'nin Kür Şad'a duyduğu ilginin kaynağı olarak kendisini göstermekte, Sabahattin Ali'nin ondan kahramanca duygular içeren bir konu önermesini istediğini ve kendisinin de ona tarihî Kür Şad kişisini yazıp verdiğini söylemektedir. Bundan duyduğu pişmanlığı da 1940 yılında yazdığı *İçimizdeki Şeytanlar* adlı metinde dile getirir. Nihal Atsız'a göre (Atsız, 1940) Sabahattin Ali eserinde tarihi tahrif etmiş ve tarihin en büyük kahramanını iradesiz bir âşık haline sokmuştur. Ayrıca Nihal Atsız tarafından Sabahattin Ali'ye gönderilen mektuplarda da Kür Şad ismine ve Kür Şad isminin her iki sanatçı tarafından kurgu karaktere dönüştürülmesi sürecine dair değinmeler yer almaktadır: "Sana müthiş

bir sır vereyim mi? Haydi vereyim: Ben Kür Şad'ı roman olarak yazıyorum." (Ali, 2022: 337)

Kür Şad kişisi Nihal Atsız için tarihin kahramanlaşmış isimlerinin öncüsü ve en üstünüdür. Nihal Atsız belirli aralıklarla ve birçok kez Kür Şad'ı bütün kahramanlardan daha üstün bulduğunu ifade eder. Kür Şad ve arkadaşları ihtilali başaramamış olsalar da bu hadise ile mesaj dile getirilmiş olur ve bütün çağlara hitap eder. Nihal Atsız'a göre tarihin en büyük kahramanı Kür Şad'dır. "Bir hareketin değeri verdiği sonuca göre ele alınırsa Kür Şad'ın hareketi Türklüğü yok olmaktan kurtardığı için Kür Şad büyüktür. Yapanın fedakârlığı ve kahramanlığı ile ölçülürse Kür Şad yine büyüktür. Velhasıl o, çok büyüktür. Hiçbir kıskançlığın erişemeyeceği kadar büyük..." (Atsız, 2011: 141)

Nihal Atsız'a göre Kür Şad'ın girişimi başarısız olsa bile Çinlileri korkutmuş, Türkleri Çin'de alıkoymak suretiyle Çinlileştirmekten vazgeçirmiş ve bu olaydan sonra Türkleri eski yurtlarına geri göndermişlerdir. Böylece Kür Şad sayesinde Çinlileşerek Türklüğün kaybı hadisesi önlenmiştir. (Atsız, 1975) Tarihin orijinal kaynakları da bu korkuyu doğrulamaktadır. İsyân hareketinden sonra Göktürklerin başına dert olacağı düşüncesine kapılan Çin imparatorunun onları Çin'in dışına yerleştirmiş olması Türk asimilasyonunu önlemiştir. Bu olay sonucunda Türklerle karşı daha ihtiyatlı bir siyaset izlenmiştir. Çin kaynaklarında bu durum yer almaktadır: "Chieh-shih-shuai isyanından sonra, T'ai-tsung (o zamana dek sürdürdüğü politika konusunda) ikirciklenmeğe başladı." (Togan vd., 2006: 192)

Esirler oyunu, Kür Şad adlı tarihî karakterin yaratımında ilk örnektir. Sabahattin Ali Kür Şad'ı edebî olan özel alana taşıyan onu kurgu karaktere dönüştüren ilk sanatçıdır. Bu oyun Sabahattin Ali'nin özel yaşamı ile içiçe ve özellikle hapishane yaşamı ile birlikte okunması gereken bir oyundur. *Esirler* oyunu, Sabahattin Ali'nin hapishane yaşamından sonra iş hayatına dönebilmek, suçsuzluğunu kanıtlamak, üzerindeki şüpheleri dağıtabilmek için tutunduğu metinlerden biridir. Yazma sürecinin başlangıcı mahkûmiyet günlerinden önceye rastla-

makla birlikte bitirilmesi ve yayımı süreci hapishane günlerine rastlamaktadır. Sabahattin Ali'nin *Esirler* oyununun hapishane yaşamı ile iç içe bir yazma ve yayım süreci vardır. Bu sebeple de hapishaneden yazdığı özel mektuplarında sıklıkla bahsi geçer. Sıklıkla bahsedilmesinin bir sebebi de onun *Esirler* oyununu önemsemesidir. Yazılan mektupların içeriklerinden hareketle eserin hem Konya'da hem Sinop'ta yazarın elinden düşmediği ve esere son düzenlemelerin bu iki hapishane ortamında verildiği anlaşılmaktadır. Yazımı aşamasının 1932 yılından önce olduğu anlaşılan eserin sonlanması Konya'dan Sinop'a bir mahkûm olarak nakli tarihlerindedir. Ayşe Sıtkı'ya Ankara'dan yazılan 15.II.34 tarihli mektubunda Sabahattin Ali, şahsındaki dönüşümü kanıtlamak için *Esirler* oyununu kullandığını, oyundan beklentisi olduğunu, oyunun içeriğinin onun için kurtarıcı rol oynamasını umut ettiğini ifade etmektedir: “Bana isnat edilen zihniyetin doğru olmadığını ispat eden yazılar yazdığımı ve daha yazacağımı, halkevinde bu vadede bir aya kadar bir piyesim oynayacağını söyledim.” (Ali, 1997: 181)

***Esirler'de Olayların Seyri*¹**

Esirler oyunu ilk defa *Varlık Dergisi*'nde yedi bölüm olarak tefrika edilmiştir. Bu tefrikanın ilk bölümü 1 Mayıs 1936'da, son bölümü ise 1 Eylül 1936'dadır. İlk tefrikadan sonra eser çeşitli yayınevleri tarafından kitap haline getirilmiş ve kitap olarak ilk defa 1966 yılında *Varlık Yayınları* arasında *Sabahattin Ali Bütün Eserleri 9-10 / Son Hikâyeler Esirler* ismi ile yayımlanmıştır.

Esirler oyununda olaylar miladi yedinci asırda Çin'in başkentlerinden biri olan Si-Gan-Fu şehrinde geçer. Tek tablo ve üç perdeden oluşan oyunun başlangıcı olan tek tablo bilge bir ölünün başındaki söyleşimlerden ibarettir. Bilge ölünün başında yapılan diyaloglardan bilgenin ne şekilde ve neden öldüğünün bilinmediği oğullarının birinin kaçak olduğu ancak henüz defnedilmemiş babasının ölüsünü ziyarette geleceği anlaşılmaktadır. Bilge ölü ve ölüyü bekleyenler Çin esareti altında yaşayan Türklerdir. Bilge ölünün oğlu bir Çinliyi öldürmüş ve

¹ Başlık ve metinlerdeki Sabahattin Ali/Nihal Atsız sıralaması eserlerin kaleme alınma sürecinin önceliği ile ilişkilidir.

sonra da kaçmıştır. Çinliler ise bilgenin diğer çocuklarını hapsedmiş ve çocuklardan biri hapiste ölmüştür. Bilgeyi de hapsedmişler ancak ihtiyar olduğu için geri bırakmışlardır. Bilge evine döndüğü vakit evini harap edilmiş malını mülkünü yağmalanmış, çocuklarından birini ölü olarak diğerini yani Çinliler tarafından aranan Tulu'nun ise kaçtığını öğrenmiştir. Tulu'nun kaçıışı sebebiyle Türkler zulüm görmektedir. Diyaloglar aracılığıyla bilgenin canına kıyarak öldüğü anlaşılmaktadır. Kaçak oğul Tulu son görevini yerine getirmek amacıyla babasının ölüsünü ziyaret etme isteğindedir. Çin imparatorunun hassa askeri kumandanı Kür Şad, kaçak oğul Tulu ve oyunda ismi verilmeyen Türkler bir ölünün önünde esirlere hayat verebilmek için çareler düşünmektedirler. Bilgenin ölüsü ceset olan varlığı ile bir millete yaşamadığını, yaşaması lazım geldiğini anlatmaktadır. Bu sebeple henüz ilk tek tablonun sonunda hayat ya da ölüm olan bir mücadeleye girecekleri anlaşılmaktadır. Çin sarayından Ven-Çing ve Çin imparatorunun kızı Hiyungyu'nun tabloya girmesi ve olaylara dâhil olması ile tablo son bulur. Başında nöbet tutulan ölü bilgenin firari oğlunu aramak için Çin sarayından gelmişler ancak imparatorun kızı Hiyungyu'nun onlardan önce bizzat gelerek Türkleri uyarması ile baskın sonuçsuz kalmıştır.

Beş meclisten oluşan oyunun birinci perdesinde bahçıvan ve filozof Siyaohi'nini felsefi diyalogları yer alır. Diyalogların temelini Çin felsefesi oluşturur. Esasen karşılıklı bir diyalogun da olmadığını söylemek mümkündür. Siyaohi'nin iç konuşmalarından bahçıvan ile birlikte felsefe okudukları, bahçıvanın kendine ait bir felsefesi olduğu anlaşılmaktadır. Bu perde aynı mekânda farklı diyaloglarla devam eder. Hiyungyu Siyaohi ile dertleşir ve Kür Şad'a olan aşkını anlatır. Ven-Çing ise Hiyungyu'ya olan aşkını ilan eder ve onu rahatsız eder. Öte taraftan Hiyungyu da Kür Şad'a olan aşkını ilan eder. Böylece bu perde imparatorun nazırı Ven-Çing ile Kür Şad'ın Hiyungyu karşısındaki konumunun kesin olarak belirlendiği bir sahne olur. Hiyungyu, Ven-Çing'i kesin bir dille reddederken Kür Şad'a olan gizli aşkını da açıklar. Ven-Çing'in Hiyungyu'yu taciz etmesi ve Ven-Çing ile Kür Şad'ın birbiri ile çatışmaları şiddet sahnelerini oluşturur.

İkinci perde Türklerin özgürlüğüne kavuşmak için Kür Şad'ın önderliğinde yaptıkları planın açıklandığı perdedir. Özgürlük ideali ile aşkı arasında kalan ve bu kararsız hâl ile duygularına yenik düşen Kür Şad saraya baskın planı yapar. İmparator geceleri saraydan çıkmakta ve kıyafet değiştirerek dolaşmaktadır. Kür Şad hepsi Çin'de doğmuş iki milyona yakın Türk'ü bağımsızlaştırmak için 300 silahlı ile yapılan bu planı sınırlı sayıda askerle paylaşır.

İmparator geceleri sokağa çıkıp Çin başkentinin sokaklarını yanına beş on kişi alarak ve kılık değiştirerek dolaşmaktadır. Ancak saray muhafızlarının büyük bir kısmı ona söylemeksizin uzaktan onu takip etmektedir. Saray muhafızlarının bir kısmı ise sarayda kalmaktadır. Saray tenhalaşp muhafaza azalınca isyan edecek olan silahlı üçyüz atlının dörtte biri hücumu geçerek genç Prens Yulu Han'ı saraydan alıp kaçıracaklardır. Yulu Han ve Prenses Hiyungyu ile üç yüz atlı anavataña dönecekler, orada hakansız kalan milletin başına geçerek tekrar Çin'e kardeşlerini kurtarmaya döneceklerdir. İki milyon esirin hayatı üç yüz atlı, plandan haberi olmayan Prenses Hiyungyu ve Yulu Han'a, en nihayetinde Kür Şad'ın isyanı yönetmesine bağlıdır. Ancak aşkı ile aklı arasında gidip gelmekte, sorulan soruları bile anlayamamakta olan Kür Şad'ın aklı karışıktır. Ven-Çing gizlice dinlediği Kür Şad'ın planını imparatora değiştirerek anlatır ve bu bilgiyi kendi askerleriyle de paylaşarak karşı plan geliştirir. Kür Şad askerlerle plan yaparken gizlice dinleyen Ven-Çing imparatora planı değiştirerek anlatır. Türklerin ihtilal hareketi yapmak üzere oldukları, bunu yönetenin Kür Şad olacağı, İmparatorun nasıl öldürüleceğine dair plan yapıldığı, sokağa çıktığında üzerine hücum edileceği, saraydan çıkmaması durumunda 300 silahlının saraya hücumu karar verdiğini haber verir. Ven-Çing emrindeki adamları çağırarak amacına uygun talimatlar verir. İmparatora benzeyen biri bulunacak, İmparator gibi giydirilecek ve sokağa çıkarılacaktır. Herkes her zamanki gibi İmparatorun şehri gezmeye çıktığını zannedecektir. Kür Şad'a karşı Ven-Çing'in planı budur. Kür Şad'ın planı bozulur, Ven-Çing'in planı tutar.

Son perde saraydaki ve saray dışındaki çarpışmayı yaralı askerlerin anlatımıyla yansıtır. Çarpışmanın seyri ve ölenlerin kimlikleri yaralı

askerlerin anlatımı ile tasvir edilir. Karşılıklı çatışmada Kür Şad, Hiyungyu, Ven-Çing ve daha sayısız Türk ve Çin askeri ölmüştür. Bilgenin ölümü ile başlayan oyun yine bir ölüm sahnesi ile son bulur. Ancak buradaki ölüm çoklu ölümdür. Esaretin sonlanması ve özgürlük uğruna gerçekleştirilen bu savaşta ayakta kalanlar imparator ve filozof Siyaohi'dir.

Esirler adlı oyunda olayların gerçekleştiği ana vurgu yapan zaman kavramı ve olayların geçtiği yere vurgu yapan mekân kavramı tarihî özellikler içermesi sebebiyle önemlidir. Olayın mekânı ve zamanı tarihî zamana da vurgu yapılarak bir arada sunulur. Olaylar miladi yedinci asırda ve Çin'in payitahtlarından biri olan Si-Gan-Fu şehrinde geçer. *Esirler* oyununun ilk tablosunda mekân ile zaman birlikte verilmiştir. Bilge ölünün evinde geçen ilk tabloda sonra oyunun sonuna kadar mekân saraydır. Birinci ve ikinci perde Çin imparatorunun sarayının bahçesidir. Üçüncü perde sarayda bir divanhanede gerçekleşir. Ölüm ve çarpışma mekânları ise ölmek üzere olan askerlerin anlatımıyla oyuna girer.

Esirler oyununun kişileri Kür Şad, Hiyungyu, Ven-Çing, Tulu, Siyaohi dışındaki oyun kişileri isimlidir. Birinci ve ikinci Türk, hizmetkar, yaralı askerler isim yerine sayılar ile ifade edilir. Yazar oyunda; Türk varlığını, hizmetkar varlığını, yaralı asker varlığını isimlerle değil de sayı ile ifade ederek onların çokluğunu vurgular. Bu durum, dolaylı olarak esaret altında oluşa ve kimliksizliğe işaret etmektedir. Oyun kişilerinden Kür Şad, eserde yüceltilmiş, idealize edilmiş, yazarının duygu ve düşüncelerini yansıtan, okuyucunun özdeşleşebileceği kişi olarak konumlandırılırken eserde güzelliğiyle ön plana çıkan, herkesi kendine âşık eden imparatorun kızı Hiyungyu da idealize kişiye âşık olarak çizilir.

Bozkurtların Ölümü'nde Olayların Seyri

Tarihî roman özellikleri taşıyan Nihal Atsız'ın *Bozkurtlar* serisi, *Bozkurtların Ölümü* ve *Bozkurtlar Diriliyor* adlı iki romandan oluşmaktadır. İlk eser *Bozkurtların Ölümü*; Birinci Göktürk Devleti'nin Çin esaretine girmesini, ikinci roman *Bozkurtlar Diriliyor* ise Çin esaretinden

kurtuluşu konu almaktadır. Bu iki tarihî romandan ilki olan *Bozkurtların Ölümü* romanı 1946 yılında, *Bozkurtların Ölümü* romanının devamı niteliğini taşıyan *Bozkurtlar Diriliyor* romanı ise 1949 yılında yazılmıştır. Daha sonra *Bozkurtların Ölümü* ile *Bozkurtlar Diriliyor* romanları birleştirilerek tek bir kitap halinde, *Bozkurtlar* adıyla yayımlanmaya başlanmıştır.

Üç bölümden oluşan *Bozkurtların Ölümü* romanının ilk bölümünde olaylar 621 yılında bir yaz gecesi başlar. Eserde olay örgüsü, Yüzbaşı İşbara Alp ve diğer erlerin bir doğal felakete yani yağmur, sel ve rüzgâra maruz kalmaları ve bu felaketin sonunda erlerin bir kısmının kaybı hadisesi ile başlar. Doğal felaketin son bulduğu anda gelen haberci vasıtasıyla Çuluk Kağan'ın zehirlenerek öldürüldüğü ve bu sebeple Çin'e sefer düzenlenemeyeceği haberi alınır. Türk erleri verilen emir üzerine Çuluk Kağan'ın erkek kardeşi Bağatur Şad'ın ordusuna katılmak üzere yola çıkarlar.

Çuluk Kağan'ın Çinli karısı İçing Katun tarafından zehirlenerek öldürülmesi üzerine kurultay Bağatur Şad'ı kağan olarak ilan eder ve geleneğin gerektirdiği şekilde kağan olanın adı değiştiği için Bağatur Şad, Kara Kağan adını alır. Çuluk Kağan'ın oğulları Yaşar Şad savaştıracak karakterde olmadığı, Şu Tegin ise küçük olduğu için kağan olarak seçilmez. Kara Kağan tarafından Yaşar Şad'a Tulu Han, Şu Tegin'e Kür Şad adı verilir. Böylece Kür Şad olay örgüsüne dâhil olur.

Bağatur Şad yani Kara Kağan, Çuluk Kağan'ın Çinli eşi İçing Katun ile evlenerek etrafındakileri şaşırtır. Kür Şad'ın ağabeyi Tulu Han Tatarlarla Tunguzlara han olmak üzere görevlendirildiği için onları yönetmek üzere Kür Şad'la vedalaşarak yola çıkar. Süreç içerisinde elçiler aracılığıyla Batı Kağanlığı'ndan Doğu Kağanlığı'na birleşmeyi ve güçlü olmayı teklif eden bir mektup gelir. Batı Kağanı'nın teklifi diğer beylerle görüşülür ve kararlar alınır. Öte taraftan İçing Katun Kara Kağan'a baskı yaparak Çinlilere savaş açmasını kendi soyunun Çin'de iktidarı ele geçirmesini istemektedir. Bu olayların arasında Çinli kadınların

Türk erkeklerine sarkıntılık ettiği, Türk erkeklerine cilve yaparak onlarda mevcut olan mal varlığını kendi eşlerine aktardığı ve Türk yurdu Ötüken’de maddi olarak güç kazanmakta oldukları görülmektedir.

622 yazında akın buyruğu verilmesi üzerine yola çıkan Türkler zorlu bir vuruşmadan sonra Çin duvarını aşarak Çin sınırları içine çadır kurarlar. Çinliler yenilir başbuğları da yaralı olarak tutsak edilir. Kür Şad Çin seferinde etkin rol oynar.

Böğü Alp ve kam geleneğini temsil eden Kırac Ata görüşmesi ile başlayan ikinci bölümde Böğü Alp, Kırac Ata'ya Kara Kağan'ı öldürmek istediğini, gelecekte haberler veren Kırac Ata ise Kara Kağan'ı öldürmemesini, dokuz yıl beklemesini zaten Kara Kağan'ın kederden öleceğini söyler.

Kağan olamayan iki kardeş Tulu Han ve Kür Şad ilişkisi romanda önemli yer tutar. Han olmak üzere görevlendirildiği yerden kardeşi Kür Şad'a bir mektup gönderen Tulu Han, Ötüken Kağanı olmak için Kür Şad'dan yardım beklemektedir. Çinli bir kadınla evlenmiştir ve Çin veliahtı Şe-min'den yardım görecektir. Mektup götüren elçilerin konuşmasından Tulu'nun teklifini Kür Şad'ın kabul etmediği anlaşılmaktadır.

Aradan iki yıl geçtiği söylenerek zamana vurgularla yürütülen olay örgüsünde Çin'e akın düzenleyen Kara Kağan ve ordusu akın esnasında Tulu Han'ın Çinlilerle anlaştığını duyar. Tulu Han'ın ihanetini herkes öğrenmiş olur. İhaneti öğrenen Kara Kağan Çinlilerle barış yaparak kendi ülkesine geri döner ve Çin kurtulmuş olur. Tulu Han taraftar toplama faaliyetlerine devam etmektedir. Tulu ve adamları Kara Kağan'ın milleti uçuruma sürüklediğini, Kara Kağan'ın Çinli İçing Katun'un elinde oyuncak olduğunu yaymaya çalışmaktadır.

627 yılının kış aylarında yaşanan büyük bir kıtlık sebebiyle açlıktan pek çok insan ve hayvan ölür. Bu süreçte Kara Kağan, isyan eden Sırtaduşlar Dokuz Oğuzlar Bayırkular'ı bastırmak için Tulu Han ile birlikte Kür Şad ve İşbara Alp'i görevlendirir. Bunların isyan bastırma ha-

reketi büyük bir başarısızlıkla sonuçlanır. Bu arada doğal felaketler birbirini takip etmektedir. Yaz gününde kar yağar, gökte üç ay görülür, yerden kızıl bir buğu fışkırır. Çin'e Kara Kağan'ın emriyle iki tümenle akın düzenlenirse de başarısız olunur. Çinlilerle anlaşma yapılacağını duyan Kür Şad Kara Kağan'ı savaşa devam konusunda ikna ederse de savaş yenilgi ile sonuçlanır. Yenilgiyi gören Kür Şad ve diğerleri Türk Kağanı'nı korumaya çalışır. Çinliler Türklerin sağ kalanlarını Kür Şad da dâhil olmak üzere esir alır.

Üçüncü bölümde Türkler artık bir yıldır Çin'in başkenti Si-gan-Fu'da esir olarak yaşamaktadırlar. Göktürklerin ülkesinde Sırtaduşlar oturmaktadır. Çin Kağanı Tulu Han'a özel çeri başbuğluğu verir. Kür Şad da Tulu Han'ın özel çerisinde subaydır. Kür Şad ve esir olan Kara Kağan esaret durumları, geçmişte yaşananlar ile ilgili tartışılar ve sorunlu ararlar.

Kara Kağan esaret altında üzüntüden ölür. Onun ölümünden etkilenen Ulug Tarkan ve İşbara Han canına kıyar. Bütün bunlar Böğü Alp'e Kırac Ata'nın sözlerini hatırlatarak bu sözlerin gerçekleştiğini düşündürür. Esaret altındaki Türklerin ahlakı bozulmakta, her geçen gün olaylar artmaktadır. Çin elindeki esaret dokuz yılı bulduğunda, Ötüken'in yeniden dirilmesi için harekete geçen Kür Şad ve beraberindeki-lerin savaşı başlar. Kür Şad uzun süren bu esaretin sonlanması gerektiği fikrindedir. Türk yiğitlerini toplayarak isyan planını anlatır. İsyanı yönetecek olan Kür Şad'ın kağan olma isteği yoktur ve Tulu Han'ın oğlu Urku'yu kağan olarak belirler. İsyan başarılı olursa tüm Türkler Ötüken yurduna geri dönecek ve özgürleşeceklerdir. Kür Şad'ın buyruğunu alan kırk bir kişi ihtilal için yemin eder. İhtilal günü ise hava koşullarından dolayı çok şiddetli yağın yağmur ve fırtına sebebiyle Çin Kağanı'nın sokağa çıkamayacağını anlayan Kür Şad kırk kişiye saraya saldırma emri verir. Öncelikle Çin Kağanı yakalanarak etkisiz hale getirilecek ancak bunda başarılı olunamadığı takdirde öldürme yolu tercih edilecektir.

Kür Şad'la birlikte kırk bir kişi nöbetçi duvarını aşarak sarayın içine girerler. Kağanın kapısına dayandıkları esnada Çin sarayının bütün muhafızları uyanmış ve ayaklanmıştı. Çinlilerin sayısının giderek artmakta olmasına rağmen çarpışma Kür Şad'ın kumandasında saray içinde devam eder. Ancak oklarının tükenmesi ve Çin askerlerinin sürekli artması üzerine Kür Şad sağ kalan Türk erlerine ahıra yönelip atları alma emri verir. Kür Şad ve sağ kalan on iki kişi ahırdan atları alarak ahırın gizli kapısından dışarı çıkarlar. İhtilal başarısız olmuş, artık plan değişmiştir. Dağlarda bayırlarda mevcut olan düzensiz Türkleri ayaklandırarak Ötüken'de devleti onlarla kurmaya çalışacaktır. Durumu geç anlayan Çinliler Kür Şad'ın peşine düşerler. Vey ırmağının kıyısına varırlar. Şiddetli yağmur hız kesmeden devam etmektedir. Yağmur köprüyü yok etmiştir ve ırmak geçit vermemektedir.

Kür Şad ile beraber sağ kalan erler ırmağın karşı kıyısına geçmek için çabalamaktadırlar. Ancak başarılı olamazlar. Düşman askerlerinin yaklaştığını anlayan erlere Kür Şad atlara binmelerini söyleyerek ölmeden önceki son sözü olan "sonuna kadar" emrini verir. Sağ kalan on erden geriye tek başına kalan Kür Şad Çin sarayına karşı yalın kılıç savaşmaktadır. Romanın sonunda Kür Şad ölür ancak attan düşmez yani yenilmez. Düşman askerleri onun başını gövdesinden ayırıp Çin Kağanı'na götürür. Kür Şad'ın karısı ve oğlu bilinmedik bir yere doğru yola çıkar. Kür Şad'ın ölümüne mahkûm edilen kızı okla öldürülür. Şehit olan Kür Şad ve arkadaşları Tanrı Dağları'nda Alp Er Tunga tarafından karşılanır.

Esirler Oyununda Kür Şad

Üç perde ve bir tablodan oluşan oyunda Kür Şad ilk kez başlangıç tablosunun üçüncü meclisinde ortaya çıkar. Oyunun başlangıcında bilge ölünün başında yapılan konuşmalardan Türklerin esaret altında olduğu ve bu esaret zincirini kırmak için bir takım girişimlerde bulunacakları anlaşılmaktadır. Özgürlük duygusunu tetikleyen ve esaretten kurtulma kararını kesinleştiren ise bir bilgenin ölümüdür. Yaşayanlara hayat verecek olan şey bir ölünün varlığıdır. Kür Şad ile yapı-

lan konuşmalardan Kür Şad'ın bilge ölünün başına çağırıldığı anlaşılmaktadır. Çağırılma sebebi özgürlük arayışında kendilerine liderlik yapacak bir hakana ihtiyaçları olması sebebiyledir ve onların üzerinde karar kıldığı isim Kür Şad'dır.

Esasen Kür Şad da diğer Türkler gibi Çin'de esir olarak yaşamaktadır. Esaret öncesi yaşamı ile ilgili bilgiler oyunda özet olarak verilmektedir. Kür Şad, ağabeyi Kiyeli mağlup olduğu ve Türkler esir edilip Çin'e getirildiği zaman henüz 14 yaşındadır. 25 senedir Çin sarayında yaşamaktadır. Olayların geçtiği zaman diliminde 39 yaşında olduğu anlaşılan Kür Şad bu yıllar içerisinde ağabeyi Kiyeli'nin ve bütün hanedanın utançtan ölümlerine tanık olmuştur. Kür Şad esir olmakla birlikte Çin imparatorunun hassa askeri kumandanıdır ve sarayda sözü geçen saygın bir kişidir. Maiyetinde zabitler ve askerler vardır. Buna rağmen bunlar ona geçmişini unutturmamıştır: "Geldiğim günden beri bu süslü odalara, bu en ince ipeklerden yapılan yataklara ısınamadım. Geldiğim günden beri memleketimin çorak ovalarını, geceleyin kapısından kum çöllerini ve ay ışığını seyrettiğim kıl çadırları arıyorum. Bu çadırlardan her birine on tane Çin sarayını feda ederdim. Dört nala koşan atlarımızın üzerinde aç mideme indirdiğim bir lokma yarı çiğ et şimdi bana imparatorun en mükellef ziyafetlerinden daha tatlı geliyor." (Ali, 1966: 230-231)

Kür Şad, oyunun ilk tablosunda milleti tarafından özgürlüğe giden yolda çoğunluğun seçtiği bir kişi olarak kurtarıcı rolünü üstlenmektedir. Çin'in başkentinde esir olan Türkler bilge bir ölünün başında kendilerine hakan arayışındadırlar. Kür Şad; milletin sonsuz güvenini kazanmış, hakan olmaya layık gördüğü bir kişidir. Özgürlüğüne kavuşmak isteyen Türkler isyanı yönetmek için Kür Şad ismini seçmişlerdir. Milleti tarafından seçilmiş bu hakan isyan hareketini yönetmeyi kabul etmekte ancak hakan olmayı reddetmektedir. Kür Şad oyunda ilk tablo da dâhil olmak üzere her perdede değişen bir profil çizer. Değişimin belirtileri oyunun başlangıç tablosunun sonunda verilir. Bunun nedeni ilk tablonun sonunda büyük bir fedakârlık yaparak Kür Şad'ı korumak üzere sahneye giren Çin imparatorunun kızı Hiyungyu'nun varlığı ve aşkıdır. Son derece sağduyu sahibi, milletine temkinli olmayı

salık veren Kür Şad birinci perdede iflah olmaz müzmin bir aşığa dönüşeceğinin sinyallerini verir. Birinci perdede çizilen Kür Şad âşık ve savaşı bir Kür Şad'dır. Başlangıçta çocuk muamelesi yaptığı ve baba şefkati ile yaklaştığı Hiyungyu'dan ilgi gördükten sonra dönüşüme uğrayan Kür Şad hızla babadan aşığa evrilir. "Sen Hiyungyu, sen delileri akıllı...(Gülerek) akıllıları da deli edebilirsin." (Ali, 1966: 249-250)

Oyunun başlangıcında Hiyungyu ile Kür Şad arasında bir duygusal etkileşim söz konusu değildir. Ona gizli aşk besleyen Hiyungyu Kür Şad'a olan duygularını söyleme zemini oluşturmak ve ona yakınlaşmak için aradığı fırsatı bilge ölünün ziyareti esnasında yakalar. Ziyaret esnasında oluşacak baskını haber vererek kendini tehlikeye atar ancak Kür Şad'a duygusal olarak yakınlaşma ortamını da yakalamış olur. Bu olaydan sonra Kür Şad'a yakınlaşma imkânı bulan Hiyungyu, Kür Şad'ın ona kızım hitabı ile seslenmesine içerlemekte ve ona ismiyle hitap etmesini istemektedir. Hiyungyu'nun gözünde Kür Şad eşsiz bir yere sahiptir ve ona aşkını ilan eder: "Bu sarayda siz hiç kimseye benzemiyordunuz ve ben yalnız, ama yalnız sizi seviyordum." (Ali, 1966: 251) Kür Şad önce itiraz ederek Hiyungyu'ya göre çok yaşlı olduğunu dile getirir de hemen değişir. "Belki Hiyungyu belki. Fakat bizi arzularımızdan başka kuvvetlerin idare ettiğini de kabul edelim. İlahlar bunu istemiyorlar. Biz ne kadar istesek faydasız..." (Ali, 1966: 254) Böylece ilk tabloda vatan ve millet aşkıyla yanan bir idealist olan Kür Şad birinci perdede müzmin bir aşığa dönüşür.

İkinci perdede aşkı ve görev edindiği esirleri özgürlüğüne kavuşturma ideali arasında kalan kararsız bir Kür Şad söz konusudur: "Bir tarafta milyonlarca insanın hayatı, hürriyeti, saadeti; diğer tarafta ise yalnız genç bir kızın küçücük kalbi" (Ali, 1966: 255) Kür Şad kendi iç dünyasındaki duygusal dalgalanmalarının farkındadır ve kendine artık güven duymaz: "Kendi kalbini bir aşkın elinden kurtaramayan adam nasıl milyonlarca insanı kurtarmaya kalkar? Minimini bir kızın elinde oyuncak olduğunu hisseden adam devletlere karşı koyacak, milletlere hayat ve hürriyet verecek ha?" (Ali, 1966: 256) Kararsız ve kendinden şüpheye düşen Kür Şad aşkıdan emin olduktan sonra idealleri için kendini feda eden âşık rolünü oynar. Kendisine âşık olan ve aşkına

karşılık verdiği Hiyungyu'ya söylenenleri yapmasını, onu ancak böyle mutlu edebileceğini, kendini ve aşkını feda ettiğini ifade eder: "Artık birbirimizden saklamaya lüzum yok Hiyungyu: Seni kaybetmek benim için de çok azaplı olacak; fakat biz bunda nefsinin feda etmenin zevklerini bulmaya çalışalım." (Ali, 1966: 259) Böylece aşkını yaşamak yerine nefsinin feda eden ve bundan zevk duyan bir âşık ortaya çıkar. Kararsız ve sürekli değişen ve dönüşen Kür Şad hata yapmaya da eğilimlidir. Alınan bütün kararlara ve yapılan ince planlara rağmen tereddütlerle dolu olan Kür Şad'ın isyan planını imparatorun başvekili Ven-Çing gizlice dinler. Âşık olan Kür Şad'ın kaygı yüklü ve tereddüd içeren ruh hali ona hata yaptırır.

Üçüncü perde isyan hareketinden sonra içinde Kür Şad'ın da bulunduğu yaşanan can pazarının farklı gözlerle tasviridir. Sahneye en son Kür Şad girer. Kür Şad girmeden önce diğerlerinin gözü ile olayın anlatımında Kür Şad'ın adı sıklıkla geçmektedir. Birinci yaralı askerin gözü ile Kür Şad'ın savaş tarzı efsanevi bir biçimde tasvir edilir: "Çünkü onun attığı oklar, dünyada yerleşip kalmaya niyet etmiş görünen en canlı arkadaşlarıma bile, ikamet müddetlerinin bitmiş olduğunu haber veriyor ve etrafımı boşaltıyordu. Kendimi zelzele esnasında bir mabette zannediyordum. Dev gibi adamlar mabut heykelleri gibi, bağırıp çağırmadan, fakat gürültü ve dehşet içinde yıkılıyorlardı." (Ali, 1966: 275-276) Birinci yaralı askere göre bu yazılmamış bir destandır ve bu destanı yazmak için mürekkep yerine kan kullanmak lazımdır. Kür Şad ustaca savaşır, attığı oklar boşa gitmemektedir ancak Çin askerleri sayı olarak çok fazladır. Her ölenin yerine yenisi fazlasıyla ilave edilmektedir. Çin askerlerinin sürekli yenilendiğini ve tükenmediğini gören Kür Şad geri dönüş emri verir. Atlarına binerek uzaklaşırlar. Ancak hava koşullarından dolayı bunda da başarılı olamazlar. Birdenbire yükselen sular nehirde köprünün yok olmasına sebep olur. Nehrin kıyısında ikinci bir çarpışma yaşanır. Nehrin kıyısındaki çarpışma ikinci yaralı askerin anlatımıyla açıklığa kavuşur. Köprüyü sular almış götürmüş ve bu sebeple çatışma nehir kenarında devam etmiştir. Kür Şad artık savaşın sonuna yaklaşmışken aniden yüzü örtülü küçük bir savaşçı ortaya çıkarak Kür Şad'ı korumaya başlar. Yüzüne çarpan bir kılıç

siyah örtüsünü düşürdüğünde bu savaşçının prenses Hiyungyu olduğu anlaşılır. Prensesi gören Kür Şad da sanki hiç yarası yokmuş gibi çarpışmaya devam eder. İmparatorun başvekili Ven-Çing'in Kür Şad'a savurduğu bir darbe araya giren prensese isabet ederek onun ölümüne sebep olur. Ven-Çing kılıcını atarak kaçmak isterse de Kür Şad tarafından öldürülür.

Kür Şad, esir Türklerin kurtarıcısı olamadığı gibi aşkını da, kendisini de kurtaramaz: "Benim gibi bir delinin arkasında taze ömürlerini bir kılıca veren bir sürü ölü." (Ali, 1966: 286) diyen Kür Şad esirleri daha kuvvetli bir adamın kurtaracağına inanmaktadır. Son perdede yazar Kür Şad'a ezilenleri kurtarmanın yaratılıştan gelen bir meziyet olduğunu ve kendisinin buna sahip olmadığını söyler. Çünkü Sabahattin Ali'nin çizdiği Kür Şad tipi duyguları ile hareket eden romantik bir Kür Şad'dır. Oyun, âşık Kür Şad'ın romantik ölüm sahnesi ile sonlanır. Düşmanla kahramanca ölene kadar vuruşan, savaşçı ama aşkına yenik düşen bir Kür Şad oyuna hayat verir.

Bozkurtların Ölümü Romanında Kür Şad

Bozkurtların Ölümü romanında Kür Şad'ın varlığı ilk olarak babası Çuluk Kağan'ın ölümü dolayısıyla belirginleşir. Ancak başlangıçta bu belirginleşme tarihî hafızada yeri olan Kür Şad isimlendirmesi ile değil Şu Tegin isimlendirmesiyledir. Dolayısı ile Kür Şad romana Şu Tegin adı ile giriş yapar. Kür Şad ismi babasının ölümü sonrasında verilmiş bir isimdir. Babaları Çuluk Kağan'ın ölümü üzerine amca Bağatur Şad kurultay tarafından kağan olarak ilan edilir. Tahta oturmadan önce törelerin gerektirdiği şekilde adı Kara Kağan olarak değişen Bağatur Şad tarafından Şu Tegin'e Kür Şad, Yaşar Şad'a ise Tulu Han ismi verilir.

Kurultay, Çuluk Kağan'ın iki oğlu olan Yaşar Şad ve Şu Tegin'den birini Kağan olarak ilan etmez. Şu Tegin'e/Kür Şad'a henüz on sekiz yaşında olması sebebiyle taht emanet edilmemiştir. Bununla birlikte anlatıcı onu on sekiz yaşın üzerinde bir gelişime ve görünüme sahip olarak tasvir etmek suretiyle farklılığına işaret eder: "Bakışları sertti. Daha on sekiz yaşında olduğu halde iri yarı, güçlü, yaman bir yiğitti."

(Atsız, 2015: 33) Romanda Kür Şad adı Türk yiğitleri içinde daima korkusuzluğu ve cesareti ile ön plana çıkar. Kür Şad millet içinde seçkin bir yere sahiptir ve esasen ona dair anlatımlar ilerde kurtarıcı rolü üstleneceğinin de işaretlerini taşımaktadır.

Romanda olay örgüsü içinde Kür Şad'ın adı yarışlar ve oyunlar dolayısı ile sıklıkla yer almaktadır. Bozkır hayatının bir parçası olarak bozkır erleri arasında Kağan'ın otağı önünde yarışlar düzenlenmekte; kılıç, ok, yay yarışları ve güreşler yapılmaktadır. Bu yarışlarda Kür Şad'ın her zaman kazanan taraf olduğu görülmektedir. Kür Şad'ın bireysel her başarısı, diğerlerine daima üstün gelmesi, anlatıcının dilinde Çin'e karşı bir zafer olarak algılanır. Çinli bir kadın tarafından zehirlenerek öldürülen babaları Çuluk Kağan'ın öcünü alacak yiğit Kür Şad'dır. Olaylar, Kür Şad'ın lider olarak kurgulandığına da işaret etmektedir: "Onun, İşbara Alp'a karşı da olsa üstün gelmesi, Çuluk Kağan'ın öcünü alacak bir yiğitin aralarında yaşadığını gösteriyor ve yüreklerden gelen bu taşkın sevinci saklayamamalarına sebep oluyordu." (Atsız, 2015: 52)

Korkusuz ve güvenilir olması ile ön plana çıkan Kür Şad'ın millet arasında saygın bir yeri vardır. Önemli hadiseler Kür Şad aracılığıyla romanda belirginleşir. Çalık ve diğerlerinin bakışıyla Kür Şad, Kara Kağan'dan sonra en güvenilir kişidir. Gizli sırların, stratejik önem taşıyan bilgilerin taşıyıcısıdır. Olay örgüsü içinde önemli rol üstlenen Çalık, bir Çinli casus tespit edip onu öldürür. Ancak kendisi de öldürülür ama ölmeden önce Çinli casusun mektubunu Kür Şad ve diğerlerine ulaştırır. Kür Şad romanda zaman zaman aniden ortaya çıkarak kurtarıcı rolü de üstlenmektedir. İşbara Alp'ın kızı Almıla'ya Çinliler sarkıntılık eder. Onbaşı Pars Çinlilerle vuruşur. Bu vuruşmada ona Kür Şad yardım eder. Çuluk Kağan'ın ölümüne sevinen Çinlileri öldüren Yüzbaşı İşbara Alp'i Bağıtatur Şad'ın sorgusu esnasında aniden belirerek kurtaran Kür Şad olur.

Kür Şad'ın yaşı küçük olmasına rağmen Kara Kağan'ın aldığı kararlar üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Kür Şad yönetimde söz sahibi olması ile de ön plana çıkar. Batı Kağanı Tümg Yabgu Kağan'ın

baş elçisi Kül Er Tegin başkanlığında elçiler Doğu Kağanı Kara Kağan'a birleşmeyi ve güçlü olmayı teklif eden bir mektup getirir. Batı Kağanı'nın teklifi sonrasında kurultay² kurulmakta ve kararlar alınmaktadır. Alınan kararlarda Kür Şad söz sahibi ve etkilidir. On iki beyden yarısı Kür Şad'ın tarafını tutmakta ve onun görüşlerini onaylamaktadır. Kara Kağan karar noktasında hangi tarafa kayarsa o grup güçlenecektir. Kara Kağan her iki grubun da isteklerini kabul eder. Böylece Kür Şad'ın olduğu grubun çözüm önerileri de kabul edilmiş olur.

Romanda Tulu Han ile Kür Şad'ın yani iki kardeşin ilişkisi de önemli rol oynar. Bağıtatur Şad Tatarlarla Tunguzları yönetmek üzere Tulu Han'ı görevlendirir ve bunun üzerine iki kardeş birbirinden ayrılmış olur. Ancak ilişkileri elçiler aracılığı ile gönderilen mektuplarla devam eder ve bu ilişki Türk milletin geleceği için stratejik bir öneme sahiptir. Tulu sürekli bir hareketlilik ve ihanet planı içerisinde iken Kür Şad her durumda Kağan'ın yanında olmayı tercih eder. Kür Şad'ın icraatları ve düşüncelerinde olduğu kadar kardeşi Tulu Han ile ilişkileri de Kağan'a ihanet içermez. Tulu Han kardeşi Kür Şad'a bir mektup göndererek Ötüken Kağanı olmak için ondan yardım ister. Ancak Kür Şad Tulu'nun teklifini kabul etmez. Milleti Kağan'la birlikte ayakta tutma fikrindedir. Ona göre Kağan ayakta kaldığı sürece millet de ayakta kalacaktır.

Kür Şad'ın Çin'e düzenlenen akınlarda da etkin rol oynadığı görülmektedir. Kağan'ın yaptığı uygulamalara müdahale etmekte, stratejik değişiklikler önermekte ve uygulanmasını da sağlamaktadır. Bu güce rağmen her durumda bütünüyle Kağan'ı koruduğu ve ona ihanet etmediği görülmektedir. Çin'e Kara Kağan'ın emriyle düzenlenen ve başarısız olunan akında Çinlilerle anlaşma yapılacağını duyan Kür Şad hızla savaş alanına gelerek Kara Kağan'ı savaşa devam konusunda ikna

² Kurultay Büyük Hun İmparatorluğu, Göktürk Devletleri ve Uygur Kağanlığı'nda görülen, Doğu Avrupa'da kurulmuş Türk devlet ve boylarıyla ilgili kaynaklarda anlatılan devlet meclisi "toy"un devamı niteliğinde olup toplantı, kongre anlamına gelmektedir. (Taşağıl, 2019: 94)

eder. Ancak bütün çabalara rağmen çeşitli Çin stratejileri sayesinde başarılı olunamaz. Bunun sonucunda yenilgiyi gören Kür Şad ve diğerleri Türk Kağanı'nı korumaya çalışır. Çinliler Türklerin sağ kalanlarını Kür Şad da dâhil olmak üzere esir alır. Çin esareti altında geçen dönemde başkent Si-Gan-Fu'da esir olarak yaşayan Türkler önemli görevler üstlenirler. Çinliler tarafından Tulu Han'a özel çeri başbuğluğu, kardeşi Kür Şad'a ise Tulu Han'ın özel çerisinde subaylık görevi verilir.

Kara Kağan'a ve milletine ihanet etmeyen Kür Şad buna rağmen Kara Kağan ile anlaşmazlıklar da yaşar. Kür Şad ve daha sonra esir olan Kara Kağan arasında esaret üzerine tartışmalar yaşanır. Esaret durumları, geçmişte yapılan hatalar ile ilgili sorumlu arayışı içindedirler. Kür Şad kağanlığın yıkılmasında herkesin katkısı olduğu için kağanlığın ayağa kalkmasında da herkesin emeği olması gerektiği fikrindedir. Ancak Kağan, Kür Şad'ı kendine isyan eden ve Çin'in yanında yer alan Tulu Han'ın kardeşi olmasından dolayı suçlamaktadır. Buna karşılık Kür Şad da kağanı Çinli bir hatunla evli olmakla, Çinli kadının kardeşi Şen-King'i tümenbaşı yapmakla suçlar. Bütün başarılarına ve ihanet planlarının içinde yer almayışına rağmen Kara Kağan'ın Kür Şad'a yaklaşımı sempati içermez: "Kara Kağan, Kür Şad'a karşı ise daima biraz çekingen davranırdı. Bu da galiba Tulu Han'ın kardeşi olduğu içindi. Kür Şad hiçbir zaman Tulu Han'la iş birliği yapmamış olduğu halde Kara Kağan nedense ona ısınmıyordu. Kür Şad, kağanlığı kurtarmak için büyük fedakârlıklar yapmıştı." (Atsız, 2015: 329-330)

Romanda olay örgüsü adım adım Kür Şad'ı lider olmaya hazırlamaktadır. Esaret altındaki Türklerin yaşamının günden güne bozulması artan asayiş olayları Kür Şad'ı çok etkiler. Kür Şad aldığı kararlarda çok keskin ve serttir. Romanda baştan sona kişilik özellikleri değişmeyerek devam eder. Anlatıcı Kara Kağan'ın zihninden geçenleri okuyarak Kür Şad'ın bu yönüne işaret etmektedir: "Sonuna kadar savaş tarafı olan Kür Şad hep aşırı söyler, aşırı iş yapardı." (Atsız, 2015: 330) Çinlilerle ilişkisi artan Türklerin her geçen gün ahlakı bozulmakta değişime uğramaktadırlar. Uzun süren bu esaretin sonlanması gerektiği fikrinde olan Kür Şad bir plan yaparak milletin önde gelen yiğitle-

rine kurguladığı isyan planını anlatır. Kür Şad isyanı yönetmek istemekte ancak kağan olmayı reddetmektedir. Kağan olarak belirlediği kişi Tulu Han'ın oğlu Urku'dur. İsyanın başarılı olması durumunda tüm Türkler özgürlüğüne kavuşacak ve asıl vatanlarına geri döneceklerdir: “Tarihin kırk meçhul kahramanı karanlıkta yürüyordu. En önde Kür Şad, Bozkurt soyunun o od parçası oğlu vardı. Vazifesi olan Türk budununu kurtarmak, fakat hakkı olan kağanlığı başkasına vermek için, ırkının şiir tarihine en güzel mısraı yazmak üzere, gözler ilerde, el kırışte yürüyordu.” (Atsız, 2015: 394)

Romanda milleti esaretten kurtarma rolü ile ön plana çıkan Kür Şad'ın tasviri de amaca uyumludur. Romanın olay örgüsü içerisinde Kür Şad'a dair anlatımlar sıra dışı öğeler içermektedir. 627 yılının kış aylarında Kara Kağan, isyancı Sirtaduşlar, Dokuz Oğuzlar Bayırkular'ı bastırmak için Tulu Han ile birlikte Kür Şad ve İşbara Alp'i görevlendirir. İsyana bastırma hareketi büyük bir başarısızlıkla sonuçlanır. Kür Şad ile İşbara Han Kağan'a başarısızlığın sebeplerini anlatırlar. İşbara Alp isyan bastırma hareketinde Kür Şad'ı ve diğer erleri efsanevi bir biçimde tasvir eder: “Kür Şad o gün bir yıldırım parçasıydı. Ona artık Ötüken'in keskin nişancısı denemezdi. O şimdi ok Tanrısı gibi bir şeydi. Biçimine getiriyor, bir okla iki kişiyi deviriyordu. (Atsız, 2015: 273)

İki Eser Ve İki Kür Şad Üzerine Bir Karşılaştırma

Her iki eser öncelikle olay örgüsü açısından karşılaştırıldığında *Esirler* oyununun Kür Şad'ın hayatından bir sahneyi adeta fragman halinde okura/seyirciye sunduğu görülmektedir. Sunulan bu sahne Çin'in Si-Gan-Fu şehrinde esir olarak yaşayan Türk milletinin esaretinin sonlanması arzusunu eyleme döken sahnedir. *Bozkurtların Ölümü*'nde ise başlangıçta babası Çuluk Kağan'ın ölümü ile başlayan süreçte on sekiz yaşından küçük olduğu söylenen Kür Şad üç bölüm içinde Çin İmparatorluğuna isyan eden, evli ve çocukları olan Kür Şad'a evrilir. Her iki eser zaman açısından mukayese edildiğinde bu durum daha iyi anlaşılmaktadır. *Bozkurtların Ölümü*'nde Kür Şad'ın ha-

yatının büyük bir bölümü kurgulaştırılırken *Esirler*'de yalnızca Çin sarayına isyan dönemi oyunlaştırılır. İsyanı önceki dönem Kür Şad tarafından özet olarak diyaloglar içerisinde verilmektedir. Olay örgüsü zaman ve mekânla bir bütünlük arz ettiği için zaman ve mekân açısından mukayese edildiğinde de tıpkı olay örgüsünde tespit edilen sonuçlarla karşılaşmak mümkündür. Miladi 621 yılında başlayan, dokuz yıllık esaret ve ihtilalle sonuçlanan *Bozkurtların Ölümü* romanında vak'a ve anlatı zamanı eserde açıkça ifade edilmiştir. Yazar, romanın kurgu çerçevesinde okuru 1300 yıl öncesine götüreceğini söylemektedir. Romanı 1946 yılında yazan Nihal Atsız 1300 sene öncesine yani bir grup üniversite öğrencisiyle zamanda geriye dönüş tekniği ile 646 yılına döner. 646 yılı Göktürklerin yıkılma ve yeniden var olma süreçleridir. Birinci bölümün başlangıcında; "621 yılında bir yaz gecesi. Atlılar geniş çayırlara dağılmışlar, dinleniyorlardı" (Atsız, 2015: 15) şeklinde vurgulanan zaman eserde kronolojik düzende işler. Romanda tarihin izlerine sıklıkla rastlanmaktadır. Zehirlenerek Çinliler tarafından öldürülen Göktürk Kağanı Çuluk Kağan ve Çinli eş İçing Katun, Bağıtatur Şad'ın kağan seçilmesi, Çin'deki Tang hanedanının Sui hanedanını yıkarak iktidarı ele geçirmesi gibi tarihî olaylarla eserin tarihî zamanına dikkat çekilir. Tarihî gerçeklik, roman içerisine ustalıkla yerleştirilmiştir. 621 yılında olay örgüsünün başladığı romanda zaman unsuru bölüm başlarında veya anlatının bir yerinde yapılan atıflarla sıklıkla hatırlatılmaktadır. *Esirler* oyununda ise zaman bağlamında düşünüldüğünde sadece esaret yılları içindeki isyan sürecinin ele alındığı görülmektedir. İsyan öncesi Türklerin Ötüken'de veya Çin'de sürdürdükleri yaşam diyalogları arasına serpiştirilmiş olarak anlatılmaktadır. Oyunun başında anlatıcı tarafından olayların Miladi yedinci asırda yaşandığının bilgisi verilir.

Her iki eserde mekâna dair bir karşılaştırma da aynı sonucu vermektedir. *Esirler* oyununda olaylar Çin'in başkentinde yaşanmakta iken destansı özellikleri ağır basan *Bozkurtların Ölümü* romanında mekânlar esaretten önce Ötüken yurdu, esaretten sonra Çin'in başkentidir. Çin'in başkenti Si-Gan-Fu'nun ortak mekân olduğu görülen her iki eserde de kişilerin/milletin kaderini coğrafya ve mekânın belirlediği

görülmektedir. Söz konusu eserlerde Türklerin anayurdu Ötüken'in mekân oluş durumu farklılık arz etmektedir. *Bozkurtların Ölümü* romanında Ötüken Türklerin ihtilalden önceki yaşadıkları mekândır. *Esirler* oyununda ise Ötüken yaşanan değil hatırlanan mekândır.

İki eser arasında kişiler açısından bir karşılaştırmada da benzer sonuçlara ulaşılır. Oyunda olay örgüsü sınırlı bir süreyi kapsadığı için kişiler kadrosu sınırlıdır. Romanda ise vaka zamanı uzun bir süreye yayıldığı için çok geniş bir kişiler kadrosu mevcuttur. Belli bir misyonu gerçekleştirmek üzere kurgulanmış olan *Bozkurtların Ölümü*'nde kişiler inandıkları değerler uğruna bir yola çıkar ve bir yolculuk yaşarlar. Romanın başında hikâyedeki kişilerle ilgili; "Bir roman ki içinde yalnız bir tek kahraman bulunmayacak. İçindeki her şahıs tıpkı hayatta olduğu gibi başlı başına bir kahraman olacak." (Atsız, 2015: 9) denilmektedir.

İki eserdeki Kür Şad karakteri incelendiğinde yazarların Kür Şad'ı üstün özelliklerle donattığı görülmektedir. *Bozkurtların Ölümü* romanında Kağan tarafından ona verilen unvanla Kür Şad olan Şu Tegin, roman kurgusu içinde gücü ile ön plana çıkmasına rağmen çok sık görünmez. Roman baştan sona Kür Şad'ın icraatları ile örülmez. Belirli aralıklarla Kür Şad kaybolur, diğer roman kişileri ön plana çıkar. Kürşad karakteri etrafındaki diğer kahramanlar ve olaylar aktarılacak suretiyle aşamalı olarak oluşturulmaktadır. Yazar Kür Şad'ın anlatıdaki yerini anlatının içine yavaş yavaş koyarak oluşturur. Üstün vasıflarla donatılmış Kür Şad, bu özellikleri ile yazarın kutlu değerlerini üzerinde taşımak suretiyle onun fikirlerinin aktarıcısı görevini üstlenir. Kür Şad romanda idealist bir tip olarak çizilmiştir. Ait olduğu milleti ve onun değerlerini üstün tutan ve bu değerler için mücadele eden, varlık amacı yalnızca milleti olan kişileri temsil etmektedir. Milletine hizmeti sonsuz bir görev edinen Kür Şad'ın milliyetperverliği törelerle iç içedir. Kür Şad'a göre milletin hem saygınlığını hem ayakta kalmasını sağlayan törelerdir ve töreler elden gittiğinde her şey elden gidecektir. Türklerin töreleri Çin varlığı yüzünden tehlikeydedir. Çinliler Türklerin ahlakını bozmakta ve bu şekilde onları töresizleştirmektedir. Romanda Kür Şad milletin yarınlarının kurtarıcısı olarak tasavvur edilmiştir. Yazar, Kür Şad'ı geçmişten aldığı güçle ve geçmişe duyduğu özlemle donatılmış

bir kişi olarak kurgular. Kür Şad, Ötüken halkının yarınları için savaşan, zaman zaman Kağan'a yol gösteren, kendi soydaşlarına büyük bir inançla bağlı, Kağan soyundan gelmesine rağmen unvanı reddeden bir kişi olarak tasvir edilir.

Kür Şad *Bozkurtların Ölümü* romanında yarı efsanevi bir boyutta varlık sergiler. Romanın olay örgüsü içerisinde milleti etrafına toplayan, emir veren, kurultaya söz geçiren, zaman zaman zayıfları kurtarıcı rolü üstlenen bunun da ötesinde babasının ölümü üzerine Kağan olan amcası üzerinde de etki gücü yüksek bir kişidir. Kendisinden yaşça büyük olan ağabeyi Tulu ile olan ilişkisi de onun farklılığına vurgu yapmak üzere romanda yer alır. Tulu'nun yanında Kür Şad sağduyuyu temsil eder. Kağan ile arasına sınırlar koymasına ve onu zayıflatmaya çalışmasına engel olmaya çalışır ve onun eylemlerine müdahale eder. Kür Şad nihai olarak romanın sonunda milleti esaretten kurtarmak üzere lider rolüne bürünmüş bir kişi olarak ortaya çıkar.

Nihal Atsız'ın *Bozkurtların Ölümü* romanında bireyin duyguları değil milletin menfaatleri önceliklidir. Toplumı oluşturan bireyin varoluş sebebi toplumdur. Bozkır kültürünün şekillendirdiği kişilerin topluluğun ihtiyaçları ve yararı doğrultusunda davranış belirledikleri görülmektedir. Bu sebeple de *Bozkurtların Ölümü*'nde Kür Şad duygulardan arınmış bir kişi olarak çizilmiştir. Kişinin davranışlarını belirleyen ve karakterini şekillendiren anne, baba, dost, arkadaş, sevgili görünür değil gizil olarak mevcuttur. Kür Şad'ın iç dünyası milli duygularla örülmüş, kendini ait olduğu millete adanmış, milleti için her şeyi göze alan bir yapıda eserde yer tutar. Kür Şad'ın özel yaşamı yoktur. Esasen isyan planı öncesinde Kür Şad'ın özel yaşamının görünür olmadığını söylemek daha isabetlidir. Kür Şad'ın sadece bir eşe ve iki çocuğa sahip olduğunun bilgisi hiçbir ayrıntıya yer verilmeksizin romanın sonunda yer alır. Kür Şad'ın özel yaşamına dair bu bilgi, Kür Şad'ın lideri olduğu isyan neticesinde gelecekte olası eylemlere engel olabilmek ve gözdağı vermek amacıyla Çin imparatorluğu tarafından onun çocuklarını ve eşini yoketmek üzere kurgulanması sebebiyle ortaya çıkar.

Sabahattin Ali'nin *Esirler* oyunundaki Kür Şad ise *Bozkurtların Ölümü* romanındaki roman kişisine göre duyguları ile hareket eden bir kişi olarak tasarlanmıştır. *Esirler* oyunu Çin İmparatorluğu tarafından esir olarak tutulan Türklerin özgürlüğe giden yolda Kür Şad'ı lider olarak ilan etmesi, Kür Şad'ın ilan edilen liderliği icrası sürecinde aşka düşmesi, aşkı ve idealleri arasında bocalaması ve bu bocalama içerisinde Kür Şad'ın liderliğini sergileme biçimi üzerine kuruludur.

Sabahattin Ali'nin *Esirler* oyununda Nihal Atsız'ın eserinden farklı olarak yazarın psikolojisinin temayı belirleyici/şekillendirici rol oynadığı görülmektedir. Yazarın eseri oluşturduğu yazma zamanı içinde bulunduğu mekânın yarattığı psikoloji, tematik yapıyı da etkilemiştir. Zira oyunun bir kısmının hapishane ortamında yazıldığı ve esere son noktanın yine hapishanede konulduğu bilinmektedir. *Esirler* oyununun olay örgüsü tarihî ögeler de barındırarak tarihî bir oyun olma özelliği göstermesi ile beraber, olay örgüsünün ikinci bir işlevi tarihî içeriğin ötesinde Sabahattin Ali'nin felsefi düşüncelerini okura iletmesidir. Oyun Sabahattin Ali'nin hürriyet/esaret, yaşam/ölüm, eşitlik ve iktidar arasındaki ilişkileri sorgulayarak düşüncelerini söylemesine fırsat yaratan metinlerden oluşur.

Oyunun bir bölümünün hapishane ortamında oluşturulduğu ve hapishane psikolojisinin izlerinin yansıdığı olay örgüsü içinde kişilerle gerçekleşen diyaloglar aracılığıyla Kür Şad tarafından tüm Türklerin özgürlük özlemi dile getirilmektedir. Esir Türklerin en çok ihtiyaç duydukları şey özgürlüktür. Bozkır kültürü ile yaşamları şekillenen Türkler, asıl hayat buldukları coğrafyanın da etkisi ile esaret hayatının koşullarına uyum sağlayamamaktadırlar. Oyunda Türk tanım ve tasavvurlarında Kür Şad'ın dilinde daima ve mutlak surette özgürlüğe vurgu yapılır. Türkler: "Bozkırların hür ve yırtıcı kartalı", "hürriyeti okları yayları ve beygirleri kadar benimsemiş", "atlarını geniş sahalara sürdükleri zaman karşılarında ufuktan başka bir şey görmeyen ve yalnız rüzgârın mukavemetine uğrayan" (Ali, 1966: 229) kişilerdir.

Oyunda Kür Şad aracılığıyla Türklerin devlet kurma ve devlet olma tasavvuru da ortaya çıkmakta ve belirginleşmektedir. Oyunda

Kür Şad vasıtasıyla onun şahsında ve dilinde Türklerin devlet kurma fikri ve tasavvuru sergilenir. Kür Şad'a göre devlet kurmak planlı ve temkinli olmayı gerektirmektedir. Plansız hareket felaket getirir ve devlet kurmak için belirli bir olgunluğa erişilmelidir. Başarı kazanmak için önce sahip olunan imkânlar değerlendirilmeli ve ona göre bir strateji belirlenmelidir. Hakan istemeden evvel hakan isteyecek duruma gelinmelidir. Kür Şad taht ve taç kazanmak için değil esirlere hürriyet verebilmek için başlarına geçecektir ancak hakan olmayı reddetmektedir. Taç ve taht beklentisi olmaksızın yapılan mücadelede daha başarılı olunacağı dile getirilir. Ona göre taç ve taht araya girdiğinde hile ve desise işlemektedir. Hakan olmayı uygun bulmayan Kür Şad hakan olarak ölmüş ağabeyi Kiyeli'nin kendinden daha genç olan oğlu Yulu Han'ı düşünmektedir. Çünkü Kür Şad'a göre: "Bir millete taze hayat vereceklerin ihtiyar olmamaları" (Ali, 1966: 231) gerekmektedir. Yulu'nun hakan olma sürecinde ise Çin kızı almak geleneği yine Kür Şad tarafından dillendirilir. Türklerin devlet olma fikri geleneksel Türk kodları üzerinden kurguya girer.

Kür Şad, *Esirler* oyununda da tıpkı *Bozkurtların Ölümü* romanında olduğu gibi idealist, vatansever, savaşçı olarak tasarlanır. Ancak aşka düştükten sonra idealleri yok olmamakla birlikte değişim gösterir. Kür Şad'a göre esirleri kurtaracak kişinin daha farklı özelliklerle donatılması gerekmektedir ve kendisinin bu özelliklerle donatılmadığına inanmaktadır. Oldukça ironik bir iç diyalogla kendinin deli olduğunu ve kurtarıcı olamayacağını (Ali, 1966: 286) dile getirir. Duyguları ile hareket eden romantik Kür Şad ezilenleri kurtarmanın yaratılıştan gelen bir meziyet olduğuna ve bu meziyete kendinin sahip olmadığına inanmaktadır. Bu sebeple Kür Şad'ın ve aşkının ölümü de romantik bir sahne ile canlandırılır. Hiyungyu oyunun sonunda yüzü örtülü bir savaşçı olarak Kür Şad'ı korurken hayata veda eder. Kür Şad da onu korumak için hayatını feda eden Hiyungyu'yu kucaklayarak ölüme gider. Böylece Kür Şad ne esir Türkleri, ne aşkını, ne de kendini kurtaramaz. Düşmanla kahramanca ölümüne vuruşan, savaşçı ruhlu ama aşkına yenik düşen bir kişi çizilmiştir.

Sonuç

Sabahattin Ali imzalı *Esirler* oyunu ile Nihal Atsız imzalı *Bozkurtların Ölümü* adlı romanının oluşum süreci edebiyat tarihi açısından değerlendirildiğinde Sabahattin Ali ile Nihal Atsız arasındaki edebî etkileşimin yalnızca bir yönüne işaret etmektedir. Sabahattin Ali ile Nihal Atsız aynı tarihsel dönemi ele almaları, eserlerin tarihî karakter Kür Şad üzerine kurgulanması ve her iki yazarın arasında edebî ve siyasi etkileşim olması sebebiyle karşılaştırılmaya uygun eserlerdir. Diğer unsurlar da göz ardı edilmemekle birlikte iki eserde karşılaştırılmaya en müsait olan iki unsur esasen iki Kür Şad'ın karşılaştırılmasıdır.

Nihal Atsız'ın idealist, Sabahattin Ali'nin vatansever ancak kararsız Kür Şad'ı her ikisi de birey ve yazar olarak yaratıcılarının karakterize edilmiş şekilleridir. Bununla birlikte yaratılan tipler Çin kaynaklarında anlatılan iki farklı Kür Şad tipiyle de uyumludur. Zira tarihin kayıtları da bunu doğrulamaktadır. Sadettin Yağmur Gömeç Kür Şad'ın çok genç ve yakışıklı olduğu Çinli prenseslerin ona âşık olduğu bilgisini vermektedir. Gömeç, Çin kaynaklarından yola çıkarak “Çin sarayındaki pek çok prenses onu aşkıyla yanıp tutuşmaktadır.” (Gömeç, 2016: 161) demektedir. İki eserdeki iki Kür Şad tipi iki farklı Kür Şad'a işaret etmektedir. Her iki yazarın Çin kaynaklarında yer alan Kür Şad tiplerine vakıf olduğu ve kendi karakterine uygun olan Kür Şad'ı bilinçli bir tercihin ürünü olarak eserlerine yansıtmış oldukları muhtemeldir. Her iki eserdeki farklı Kür Şad karakteri benzer özellikler de göstermelerine rağmen adeta uygun okur kitlelerine yazarlarının yani Sabahattin Ali ve Nihal Atsız'ın mesajlarını ileten ruh ikizleridir. Sabahattin Ali'nin *Esirler* oyununda *Bozkurtların Ölümü* romanından farklı olarak yazarın psikolojisinin temayı şekillendirici rol oynadığı görülmektedir. İçinde yaşanan mekânın yani yazarın yazma sürecinde hâşşanede olmasının onun psikolojisini etkilediği aşîkârdır. *Esirler* oyunu tarihî öğeler de barındırmasına rağmen esasen Sabahattin Ali'nin felsefi düşüncelerini okura iletmek üzere kurgulanmıştır. Oyun Sabahattin Ali'nin hürriyet/esaret, yaşam/ölüm, eşitlik ve iktidar üzerine düşüncelerini yansıtır.

Millî benlik, özgürlük, esaret izleklerinin ön plana çıktığı *Bozkurtların Ölümü* romanında bireyin değil milletin menfaatleri önceliklidir.

Bireyin varoluş sebebi millettir. Bozkır kültürü ile şekillenen kişilerin davranış biçimlerini belirleyen şey milletin temel ihtiyaçları ve yararlarıdır. Bu sebeple *Bozkurtlar'ın Ölümü*'nde Kür Şad duygulardan arınmış bir kişi olarak çizilir. Bireyin davranışlarını belirleyen ve yön veren ebeveyn, dost arkadaş sevgili varlığı mevcut değildir. Kür Şad'ın iç dünyası tamamıyla milli duygularla örülmüş, kendini ait olduğu topluluğa adanmış, onlar için her şeyi göze alan bir yapıdadır. Kür Şad'ın özel yaşamına vurgu yoktur.

Sonuç itibarıyla karşılaştırılan iki eserde de savaşçı ve yenilmez Türk imgesine hizmet eden vurgulamalar Türk gelenek ve görenekleri çerçevesinde kurgulanmıştır. Söz konusu eserler, özgürlük aşkına ve devlet kurmak amacıyla sonunda hayat ya da ölüm olan bir savaşa atılışı canlandırmaktadır. Her iki eserde de Türkler için esaret ölümle aynı anlama gelmekte olup bozkırda yaşam onlar için varoluş sebebidir. Bu sebeple öleceklerini bile bile, esareti sonlandırmak için savaşırılar. Her iki yazarın tarihi algılama ve estetik alanda yansıtma biçimlerini ortaya koyan bu eserlerin aynı ideye hizmet edip etmedikleri tartışmalı olsa bile aynı idenin ürünü oldukları söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Ali, S. (1966). *Son hikâyeler- Esirler*. Varlık Yayınları.
- Ali, S. (1997). *Sabahattin Ali'nin özel mektupları "İki gözüüm Ayşe"*. Bilgi Yayınevi.
- Ali, S. (2022). *Hep genç kalacağım. Bütün eserleri/mektup*. Yapı Kredi Yayınları.
- Atsız, H. N. (1940). *İçimizdeki şeytanlar*. Arkadaş Basımevi.
- Atsız, H. N. (1975). Kür Şad. *İçinde Türk Ansiklopedisi* (C. XXII). Milli Eğitim Basımevi.
- Atsız, H. N. (2011). *Tarih, kültür ve kahramanlar (Makaleler 2)*. Ötüken Neşriyat.
- Atsız, H. N. (2015). *Bozkurtlar*. Ötüken Neşriyat.

- Çolak, H. (2012). *Sabahattin Ali - Nihal Atsız davası: İkinci Dünya Savaşı esnasındaki Türk dış politikasının iç politikaya etkileri üzerine bir inceleme* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Enginün, İ. (1999). *Mukayeseli edebiyat*. Dergah Yayınları.
- Gömeç, S. Y. (2016). *Kök Türk tarihi*. Berikan Yayınevi.
- Kefeli, E. (2006). Karşılaştırmalı edebiyat: Tanım, yöntem ve incelemeler. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*(8), 331-350.
- Rousseau, A.M. - Pichois Cl. (1994). *Karşılaştırmalı edebiyat*. (Çev. : M. Yazgan) Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Taşagıl, A. (2019). Kurultay. İçinde *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (EK-2. Cildi, ss. 94-95). TDV. Yayınları.
- Togan, İ. – G. Kara – C. Baysal (2006). *Çin kaynaklarında Türkler. Eski T'ang tarihi. (Chiu T'ang-shu)*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ulağlı, S. (2018). *“Öteki”nin bilimine giriş imgebilim*. Motto Yayınları.
- Wellek, R. ; Warren, A. (1983). *Edebiyat biliminin temelleri*. (Çev. : A. E. Uysal). Kültür ve Turizm Bakanlığı.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:

- Etik Kurul Belgesi:** Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
- Çıkar Çatışması Beyanı:** Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazar/ların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
- Finansal Destek:** Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
- Destek ve Teşekkür Beyanı:**
- Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:** Dış-bağımsız
- The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:*
- Ethics Committee Approval:** Ethics committee approval is not required for this article.
- Declaration of Conflicting Interests:** No conflicts of interest were reported for this article.
- Financial Support:** It has been reported that this study did not receive financial support from any

person/institution or organization during the research and writing phase.

Statement of Support and Acknowledgment:

Double-Blind Peer Review: External-independent